

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії

 В.І. Ладика

«15» *квітня* 2024 року

ПРОГРАМА

вступного випробування
для вступників на навчання за освітньою програмою
зі спеціальності **081 Право**
на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти

Суми – 2024

Програма вступного екзамену зі спеціальності **081 Право** на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, 2024. 43 с.

Укладачі:

Арістова І.В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права;

Ясинок М.М. – доктор юридичних наук, професор;

Клочко А.М. – доктор юридичних наук, професор;

Курило М.П. – доктор юридичних наук, професор;

Кравченко І.О. – доктор юридичних наук, професор;

Роговенко О.В. – кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету.

Зміст

Пояснювальна записка

Зміст програми

Питання до екзамену

Норми і критерії оцінювання відповідей на екзамені

Рекомендована література

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму вступного випробування до аспірантури зі спеціальності 081 Право розроблено в обсязі програми рівня вищої освіти магістра з даної спеціальності та призначено особам, які здобули вищу освіту за ступенем магістра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста), які мають достатній рівень теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетенцій для продукування нових ідей.

Мета вступного іспиту полягає у визначенні глибини теоретичної та методичної підготовки здобувача, його наукового і культурного світогляду, здатності самостійно займатися науково-дослідницькою діяльністю, оволодіння освітньо-науковою програмою підготовки здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії, а також проведення наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення.

Для успішного складання вступного випробування здобувачу необхідно продемонструвати розуміння ключових проблем та сучасний стан розвитку права, що існують у галузі екологічного, земельного, конституційного, адміністративного, цивільного права та процесу, а також уміння виділяти проблематику в обраній галузі дослідження.

Здобувач повинен продемонструвати здатність викласти ключові проблеми з питань, запропонованих у білеті, вміння довести їх актуальність, проаналізувати різні точки зору з цих питань та аргументацію їхніх прихильників, сформулювати й обґрунтувати гіпотезу і хід її доведення; вміння використовувати науковий підхід до розв'язання практичних проблем правозастосування

Головною вимогою щодо рівня теоретичної підготовки здобувачів є ґрунтовне знання ними основного понятійно-категоріального апарату юриспруденції, провідних концепцій праворозуміння, усвідомлення ролі і значення правничої науки в їхній майбутній професійній і науковій діяльності, а також знання фактів, термінології, структур, принципів, закономірностей, методів і засобів правової науки.

Вступник до аспірантури повинен також продемонструвати здатність аналізувати проблему з різних точок зору, показати знання правових явищ та процесів, діапазон володіння вміннями й навичками операційного рівня, методичну грамотність, зокрема сформованість конструктивно-планувальних, проектувальних, комунікативно-навчальних і дослідницьких умінь.

Рівень знань, умінь і навичок вступників до аспірантури оцінюється балами відповідно до критеріїв оцінювання.

Зміст програми

МОДУЛЬ 1. ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Поняття і система екологічного права

Поняття екологічного права як галузі права України. Місце екологічного права в правовій системі України. Предмет еколого-правового регулювання. Поняття екологічних відносин та їх різновиди. Метод еколого-правового регулювання. Принципи екологічного права України: поняття, значення та система. Система екологічного права України.

Право власності на природні об'єкти та природні ресурси. Право природокористування

Поняття права власності на природні ресурси, його особливості порівняно з загальним цивільно-правовим поняттям. Зміст права власності на природні ресурси. Специфіка права володіння природними ресурсами. Право користування. Обмежений характер права розпорядження природними ресурсами. Суб'єкти права власності на природні ресурси. Підстави та порядок виникнення права власності на природні ресурси. Припинення права власності на природні ресурси. Форми охорони права власності на природні ресурси. Поняття та загальна характеристика права природокористування.

Правові умови управління та контролю в екологічній сфері

Загальна характеристика управління у сфері використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища. Система та повноваження органів державного управління у сфері охорони довкілля. Функції управління у сфері використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства

Поняття юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Екологічне правопорушення як підстава юридичної відповідальності: поняття та види. Види відповідальності за порушення екологічного законодавства. Майнова відповідальність за екологічні правопорушення.

Правове регулювання використання та охорони земель

Земля як об'єкт земельних відносин. Специфіка землі як основного елемента природного комплексу. Права та гарантії на земельні ресурси. Підстави виникнення, зміни і припинення права власності на землю. Форми та види землекористування. Оренда землі як специфічний вид землекористування. Підстави виникнення, зміни і припинення права землекористування. Правова охорона та управління земель. Юридична відповідальність в сфері земельних правовідносин. Загальна характеристика правового режиму земель в Україні (поняття правового режиму земель, цільове призначення та функціональне використання земель, поділ земель на категорії).

Правовий режим використання, відтворення й охорони лісів і рослинного світу

Загальна характеристика права користування рослинним світом. Поняття рослинного світу. Право власності та право користування рослинним світом. Правова охорона рослинного світу. Правове регулювання лісових відносин.

Правовий режим земель лісогосподарського призначення.

Землі лісогосподарського використання як об'єкти правового регулювання. Загальна характеристика прав відносно земель лісогосподарського призначення. Особливості правової охорони земель лісогосподарського використання.

Правовий режим використання, відновлення та охорони вод

Загальна характеристика права водокористування. Поняття “води”, “водний об'єкт”, “водні ресурси”. Об'єкти права водокористування. Суб'єкти права водокористування. Види права водокористування. Правове регулювання оренди водних об'єктів. Підстави припинення права водокористування. Поняття та зміст правової охорони вод.

Правовий режим земель водного фонду.

Поняття, види та функціональне використання земель водного фонду. Загальна характеристика прав відносно земель водного фонду. Особливості правової охорони земель водного фонду.

Правовий режим використання та охорони надр

Основні поняття гірничого законодавства. Загальна характеристика права користування надрами. Об'єкти права користування надрами. Категорії корисних копалин. Особливості об'єктів права користування надрами. Суб'єкти права користування надрами. Відповідальність за порушення законодавства України про надра.

Правовий режим використання, відтворення та охорони тваринного світу.

Об'єкти права використання тваринного світу. Суб'єкти права використання тваринного світу, їх види. Власники об'єктів тваринного світу та користувачі. Правове регулювання мисливства. Правова охорона тваринного світу.

Правовий режим земель природно-заповідного фонду.

Поняття і правова класифікація територій та об'єктів природного заповідного фонду. Загальна характеристика прав відносно земель природно-заповідного фонду. Особливості охорони земель природно-заповідного фонду.

Правовий режим охорони і використання атмосферного повітря.

Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання охорони і використання. Право користування атмосферним повітрям та його особливості. Правові заходи з охорони атмосферного повітря.

Правовий режим земель сільськогосподарського призначення.

Поняття, юридичні ознаки, види та функціональне використання земель сільськогосподарського призначення. Право власності на землі сільськогосподарського призначення. Права на користування землями сільськогосподарського призначення. Особливості правової охорони земель сільськогосподарського призначення.

Правовий режим земель житлової та громадської забудови.

Поняття, склад та функціональне використання земель житлової та громадської забудови. Особливості реалізації права власності на землі житлової та громадської забудови. Особливості реалізації права користування на землі

житлової та громадської забудови. Особливості правової охорони земель житлової та громадської забудови.

Правовий режим земель спеціального несільськогосподарського використання.

Поняття, види та функціональне використання земель спеціального несільськогосподарського призначення. Землі промисловості: поняття, склад, функціональне використання та особливості здійснення прав, використання та охорони. Землі транспорту: поняття, склад, функціональне використання та особливості здійснення прав, використання та охорони. Землі електронних комунікацій: поняття, склад, функціональне використання та особливості здійснення прав, використання та охорони. Землі енергетичної системи: поняття, склад, функціональне використання та особливості здійснення прав, використання та охорони. Землі оборони: поняття, склад, функціональне використання та особливості здійснення прав, використання та охорони.

МОДУЛЬ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Вступ до сучасного українського конституціоналізму

Конституціоналізм - політико-правова система держави і суспільства. Принципи сучасного українського конституціоналізму.

Конституційне право як фундаментальна галузь національної системи права

Поняття та предмет конституційного права як галузі права. Особливості методу конституційного регулювання. Функції конституційного права. Структуроутворююча роль конституційного права в правовій системі України на сучасному етапі політичного та правового реформування в країні.

Система конституційного права України

Поняття системи конституційного права та її складові елементи. Поняття норми конституційного права. Особливості та структура конституційно-правових норм. Критерії класифікації та види конституційно-правових норм. Інститути конституційного права: поняття, критерії класифікації та види.

Джерела конституційного права. Конституція України

Поняття й склад джерел конституційного права. Поняття конституції. Роль (функції) конституції. Конституція України: структура, юридичні властивості, основні соціально-правові пріоритети, загальна характеристика. Порядок прийняття і внесення змін до Конституції України. Поняття й функції правової охорони Конституції. Суб'єкти правової охорони Конституції. Поняття та види конституційного контролю.

Конституційно-правові відносини

Поняття й особливості конституційно-правових відносин. Склад конституційно-правових відносин. Суб'єкти конституційно-правових відносин: загальна характеристика та класифікація. Об'єкти конституційних правовідносин. Зміст конституційних правовідносин. Юридичні факти в конституційному праві.

Конституційно-правова відповідальність

Поняття, особливості та функції конституційно-правової відповідальності. Підстави конституційно-правової відповідальності. Поняття й склад

конституційних правопорушень. Суб'єкт правопорушень за конституційним правом. Санкції за конституційним правом України.

Конституційний лад України

Поняття і зміст конституційного ладу: теоретичний аспект. Принципи конституційного ладу України. Основи конституційного ладу в системі Конституції України (гуманістичні, політичні, соціально-економічні, національно-культурні та екологічні).

Конституційні основи народовладдя

Поняття і сутність народовладдя. Пряма (безпосередня) та представницька демократія. Поняття, конституційно-правова регламентація та види референдумів в Україні. Порядок призначення, організації і проведення референдумів в Україні. Виборче право і виборча система: поняття та принципи. Правове регулювання і порядок формування представницьких органів держави і місцевого самоврядування в Україні. Вибори Президента України. Вибори народних депутатів України. Місцеві вибори.

Конституційні основи громадянського суспільства та його основні інститути

Поняття громадянського суспільства. Структура і принципи самоорганізації громадянського суспільства. Конституційні основи формування і розвитку громадянського суспільства в Україні. Поняття і види громадських об'єднань. Порядок створення громадських об'єднань. Припинення діяльності громадських об'єднань. Конституційно-правовий статус політичних партій. Порядок створення політичних партій. Принципи діяльності політичних партій. Припинення діяльності політичних партій.

Конституційно-правовий статус людини та громадянина в Україні

Правовий статус людини і громадянина як інститут конституційного права. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина. Поняття і юридична природа конституційних прав і свобод людини і громадянина. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина. Співвідношення індивідуальних і колективних прав. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Гарантії здійснення прав і свобод людини і громадянина в Україні. Міжнародно-правові стандарти і конституційне законодавство України про правове становище людини і громадянина.

Громадянські (правові) стани особистості

Поняття і принципи громадянства України. Набуття громадянства України. Припинення громадянства України. Поняття та основи конституційно-правового статусу іноземців. Права, свободи та обов'язки іноземців. Режими проживання іноземних громадян. Особи без громадянства: поняття й особливості конституційно-правового статусу. Поняття й особливості конституційно-правового статусу біженця. Умови і порядок набуття та втрати статусу біженця. Права та обов'язки біженця. Особливості конституційно-правового статусу осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Особливості конституційно-правового статусу закордонних українців.

Державний лад України

Поняття державного ладу України. Державний лад і форма держави: поняття й співвідношення. Принципи державного ладу України: загальна характеристика. Суверенітет держави. Україна - суверенна і незалежна держава. Україна – демократична, правова держава. Україна – соціальна держава. Республіканська форма правління в Україні. Зміст і практична реалізація принципу поділу державної влади в Україні.

Державний устрій України

Державна територія: поняття й склад. Державний кордон: поняття, види, порядок встановлення, режими. Поняття і принципи державного устрою. Державно-правові (юридичні) ознаки України як унітарної держави. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Адміністративно-територіальний устрій України. Порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України (утворення, реорганізація або ліквідація адміністративно-територіальної одиниці; найменування або перейменування; зміна меж адміністративно-територіальної одиниці)

Система органів державної влади України

Конституційно-правова природа державної влади: поняття, завдання та функції. Поняття органу держави, його ознаки та конституційний статус. Класифікація (види) органів державної влади. Принципи організації і діяльності органів державної влади в Україні.

Законодавча влада в Україні

Законодавча влада в Україні. Український парламентаризм: генеза становлення і сучасний етап розвитку. Конституційна природа парламенту – Верховної Ради України. Конституційний склад і структура Верховної Ради України. Принципи діяльності Верховної Ради України. Функції і повноваження Верховної Ради України. Парламентські процедури: законодавча, установча, процедура здійснення парламентського контролю. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Конституційно-правовий статус народного депутата України і правові гарантії його діяльності. Природа депутатського мандата. Підстави дострокового припинення повноважень народного депутата України.

Президент України

Інститут президентства в Україні: історія становлення й сучасний етап розвитку. Роль та місце Президента України в системі органів державної влади. Конституційно-правовий статус Президента України. Порядок вступу на пост Президента України. Повноваження Президента України. Акти Президента України. Підстави та порядок припинення повноважень Президента України. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони. Допоміжні, консультативні та інші органи і служби при Президентові України

Виконавча влада в Україні

Поняття виконавчої влади та її місце в механізмі державної влади. Система органів виконавчої влади в Україні. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: порядок формування, склад і компетенція. Акти Кабінету Міністрів України. Прем'єр-міністр України: порядок призначення, повноваження. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади: порядок формування, принципи діяльності, структура, основні завдання, повноваження,

акти. Конституційно-правовий статус і система органів виконавчої влади на місцях. Місцеві державні адміністрації: правова природа, порядок формування, структура, принципи діяльності, компетенція, акти.

Судова влада. Прокуратура України

Судова влада: поняття, склад і принципи функціонування. Судова система України. Система судів загальної юрисдикції. Конституційні принципи судочинства. Здійснення правосуддя у формах конституційного, цивільного, кримінального та адміністративного судочинства. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя. Конституційно-правовий статус суддів. Конституційно-правовий статус прокуратури України. Функції і повноваження прокуратури України.

Конституційна юстиція в Україні

Поняття конституційної юстиції. Становлення і розвиток конституційної юстиції в Україні. Правова природа Конституційного Суду України. Функції і повноваження Конституційного Суду України. Склад і порядок формування Конституційного Суду України. Структура та організація діяльності Конституційного Суду України. Принципи конституційного судочинства. Суб'єкти і форми звернення до Конституційного Суду України. Поняття й характеристика стадій конституційного судочинства. Процесуальні строки. Поняття і правова природа актів Конституційного Суду України. Види, порядок прийняття та виконання актів Конституційного Суду України. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття і значення.

Місцеве самоврядування в Україні

Поняття і принципи місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування в Україні: загальна характеристика її елементів. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Способи формування органів місцевого самоврядування. Відносини органів місцевого самоврядування з центральними органами державної влади. Конституційні принципи та види взаємодії органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади. Конституційно-правовий статус депутата місцевої ради і правові гарантії його діяльності.

МОДУЛЬ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Цивільне право в системі права України.

Цивільне право як галузь приватного права. Предмет цивільного права. Метод цивільно-правового регулювання. Принципи цивільного права. Система цивільного права.

Джерела цивільного права України.

Загальна характеристика джерел цивільного права. Цивільне законодавство України: поняття і структура. Дія актів цивільного законодавства в часі, просторі та за колом суб'єктів. Акти цивільного законодавства і договір. Звичай як джерело цивільного права. Звичаї ділового обороту. Аналогія в цивільному праві. Судова практика та її роль в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні норм цивільного права.

Фізичні особи.

Поняття фізичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин. Іноземні громадяни та особи без громадянства як суб'єкти цивільних правовідносин. Ім'я фізичної особи. Місце проживання фізичної особи. Цивільна правоздатність фізичної особи. Цивільна дієздатність: поняття, види. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою.

Юридичні особи.

Поняття та ознаки юридичної особи. Види та організаційно-правові форми юридичних осіб. Створення юридичної особи. Установчі документи юридичних осіб. Цивільна право- і дієздатність юридичної особи. Органи юридичної особи. Філії і представництва юридичної особи. Припинення юридичної особи. Господарські товариства як юридичні особи. Кооперативи як юридичні особи.

Об'єкти цивільних прав.

Поняття об'єктів цивільних прав та їх оборотоздатність. Речі як об'єкти цивільних прав: поняття, класифікація. Гроші як об'єкти цивільних прав. Валютні цінності. Майно, майнові права. Підприємство як єдиний майновий комплекс. Цінні папери як об'єкти цивільних прав.

Правочини.

Поняття та види юридичних фактів в цивільному праві. Юридичні склади. Правочин: поняття та ознаки. Види правочинів. Умови дійсності правочину. Форма правочину. Недійсні правочини, їх правова природа і види. Загальні правові наслідки недійсності правочину. Недійсність частини правочину. Недійсні правочини з вадами змісту. Недійсні правочини з вадами форми. Недійсні правочини з вадами суб'єктного складу. Недійсні правочини з вадами волі. Фіктивні та удавані правочини.

Представництво.

Поняття та види представництва в цивільному праві. Суб'єкти представництва. Повноваження представника. Правові наслідки перевищення повноважень представником. Довіреність: поняття, види. Форма довіреності. Зміст довіреності. Припинення представництва за довіреністю.

Строки і терміни. Позовна давність.

Поняття та види цивільно-правових строків і термінів. Способи визначення строків і термінів. Порядок обчислення строків. Поняття та види позовної давності. Початок перебігу позовної давності. Зупинення і переривання перебігу позовної давності. Правові наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Особисті немайнові права фізичної особи.

Поняття та ознаки особистих немайнових прав фізичної особи. Класифікація особистих немайнових прав в цивільному праві. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Захист особистих немайнових прав.

Загальна характеристика права власності як основного речового права.

Поняття та ознаки речових прав. Види речових прав. Поняття власності і права власності. Зміст права власності. Об'єкти та суб'єкти права власності.

Здійснення права власності. Межі здійснення права власності. Обов'язки власника. Тягар утримання майна. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна.

Набуття та припинення права власності.

Підстави (способи) набуття права власності: поняття, види. Набуття права власності на новостворену річ. Переробка (специфікація). Набуття права власності на прирощення, які приносить річ. Привласнення загальнодоступних дарів природи. Набуття права власності на безхазяйну річ. Знахідка. Бездоглядна домашня тварина. Скарб. Набуття права власності за давністю володіння нею (набувальна давність). Набуття права власності за договором. Момент виникнення права власності у набувача за договором. Інші похідні способи набуття права власності. Загальна характеристика підстав (способів) припинення права власності. Відчуження речі як підстава припинення права власності. Відмова власника від права власності. Припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати. Викуп пам'ятки історії та культури. Викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю. Націоналізація, конфіскація і реквізиція як підстави припинення права власності. Інші підстави припинення права власності.

Право спільної власності.

Поняття та види права спільної власності. Право спільної часткової власності: поняття, суб'єкти, підстави виникнення. Визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки у праві спільної часткової власності. Припинення права спільної часткової власності. Право спільної сумісної власності: поняття, суб'єкти, підстави виникнення. Здійснення права спільної сумісної власності. Припинення права спільної сумісної власності.

Захист права власності.

Поняття захисту права власності. Підстави для захисту права власності. Поняття та види способів захисту права власності. Віндикація як спосіб захисту права власності. Межі віндикації. Розрахунки при віндикації. Негаторний позов. Визнання права власності. Інші способи захисту права власності.

Речові права на чуже майно.

Загальна характеристика речових прав на чуже майно. Володіння. Право користування чужим майном (сервітут). Право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

Право інтелектуальної власності: загальні положення.

Поняття та джерела права інтелектуальної власності. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення та зміст прав інтелектуальної власності. Особливості правового режиму службових об'єктів права інтелектуальної власності та об'єктів, створених за замовленням. Захист права інтелектуальної власності.

Авторське право і суміжні права.

Поняття та об'єкти авторського права. Суб'єкти авторського права. Співавторство. Виникнення суб'єктивних авторських прав. Особисті немайнові права автора. Майнові авторські права. Випадки вільного використання творів.

Строки чинності майнових авторських прав. Суміжні права, їх об'єкти, суб'єкти, виникнення і зміст.

Патентне право.

Патентне право та його джерела. Об'єкти патентного права. Суб'єкти патентних прав. Патент як форма охорони прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки. Особисті немайнові права винахідника (автора промислового зразка). Майнові права, що випливають з патенту. Дії, що не визнаються порушенням прав володільця патенту. Припинення дії патенту та визнання його недійсним.

Правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

Загальна характеристика правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Комерційне (фірмове) найменування. Торговельна марка (знак для товарів і послуг): поняття, об'єкти, умови надання правової охорони. Суб'єкти та підстави набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку. Зміст права інтелектуальної власності на торговельну марку. Припинення чинності свідоцтва та визнання його недійсним. Географічне зазначення як об'єкт права інтелектуальної власності.

Зобов'язання та його виконання.

Поняття та елементи зобов'язання. Види зобов'язань. Підстави виникнення зобов'язань. Сторони і треті особи у зобов'язанні. Множинність сторін, її види. Заміна сторін у зобов'язанні. Поняття та загальні принципи виконання зобов'язань. Суб'єкти виконання зобов'язання. Строк (термін) виконання зобов'язання. Місце виконання зобов'язання. Спосіб виконання зобов'язання. Підтвердження виконання зобов'язання.

Забезпечення виконання зобов'язань.

Загальна характеристика видів (способів) забезпечення виконання зобов'язань, їх ознаки, види. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання. Неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язань. Порука і гарантія як види забезпечення виконання зобов'язання. Завдаток: поняття, функції. Співвідношення з авансом. Правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого завдатком. Застава: поняття, види, підстави виникнення. Предмет застави. Суб'єкти заставних правовідносин. Договір застави, його зміст та форма. Звернення стягнення на заставлене майно. Право довірчої власності як вид забезпечення виконання зобов'язання. Притримання як вид забезпечення виконання зобов'язання.

Припинення зобов'язань.

Загальна характеристика підстав (способів) припинення зобов'язань. Припинення зобов'язання належним його виконанням. Передання відступного. Припинення зобов'язання шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог. Припинення зобов'язання за домовленістю сторін. Новація. Прощення боргу. Неможливість виконання як підстава припинення зобов'язання. Збіг кредитора і боржника в одній особі. Смерть фізичної особи, ліквідація юридичної особи – сторони у зобов'язанні та їх вплив на динаміку зобов'язального правовідношення.

Відповідальність за порушення зобов'язань.

Порушення зобов'язання та його правові наслідки. Поняття цивільно-правової відповідальності та її види. Форми відповідальності за порушення зобов'язання. Відшкодування збитків. Сплата неустойки. Співвідношення збитків і неустойки. Умови цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язання. Випадок і непереборна сила, їх правове значення.

Загальні положення про договір.

Поняття договору в цивільному праві. Свобода договору та її межі. Види договорів. Зміст договору. Типові і примірні договори. Укладення договору. Підстави та правові наслідки зміни і розірвання договору.

Договір купівлі-продажу: загальні положення.

Поняття та ознаки договору купівлі-продажу, його значення в сучасних умовах, сфера застосування та джерела правового регулювання. Сторони в договорі купівлі-продажу. Право продажу речі. Форма договору купівлі-продажу. Зміст договору купівлі-продажу. Предмет договору. Ціна в договорі купівлі-продажу. Права та обов'язки покупця і продавця у разі пред'явлення третьою особою позову про витребування купленого товару. Права та обов'язки продавця. Правові наслідки порушення продавцем своїх зобов'язань. Права та обов'язки покупця. Правові наслідки порушення покупцем своїх зобов'язань.

Окремі різновиди договору купівлі-продажу.

Договір роздрібної купівлі-продажу. Договір поставки. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Договір контрактації сільськогосподарської продукції. Договір міни (бартеру).

Договір дарування.

Договір дарування: поняття, ознаки, сфера застосування. Сторони в договорі. Предмет договору дарування. Форма договору. Обов'язки дарувальника. Відмова від договору дарування. Розірвання договору дарування. Пожертва як різновид дарування

Договори ренти і довічного утримання (догляду).

Договір ренти: поняття, ознаки. Сторони в договорі ренти. Форма договору. Зміст договору ренти. Передання майна під виплату ренти. Форма і розмір ренти, строк її виплати. Забезпечення виплати ренти. Припинення договору ренти. Договір довічного утримання: поняття, ознаки. Сторони у договорі. Форма договору довічного утримання (догляду). Зміст договору. Обов'язки набувача за договором. Забезпечення виконання договору довічного утримання (догляду). Припинення договору довічного утримання (догляду).

Договір найму (оренди).

Договір найму (оренди): поняття, ознаки, сфера застосування та джерела правового регулювання. Сторони в договорі. Форма договору найму (оренди). Предмет договору найму (оренди). Плата за користування майном. Строк договору найму (оренди). Права і обов'язки сторін за договором найму (оренди). Ремонт орендованої речі. Правові наслідки поліпшень орендованого майна. Припинення договору найму (оренди). Договір прокату. Договір оренди земельної ділянки. Договір найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди. Договір найму (оренди) транспортного засобу. Договір фінансового лізингу.

Договір найму (оренди) житла. Договір позички.

Договір найму житла: поняття, ознаки, джерела правового регулювання. Сторони у договорі. Особи, які постійно проживають з наймачем, порядок їх вселення і правовий статус. Тимчасові мешканці. Предмет договору найму житла. Плата за користування житлом. Строк договору найму житла. Права та обов'язки сторін за договором найму житла. Припинення договору найму житла. Договір позички: поняття, ознаки, сфера застосування. Сторони у договорі. Форма договору позички. Права та обов'язки сторін за договором. Припинення договору позички.

Договір підряду.

Договір підряду: поняття, ознаки, сфера застосування, джерела правового регулювання. Сторони в договорі підряду. Система генерального підряду. Предмет договору підряду. Ціна в договорі підряду. Кошторис. Права та обов'язки сторін за договором підряду. Ризики підрядника. Правові наслідки порушення сторонами зобов'язань за договором підряду. Договір побутового підряду. Договір будівельного підряду. Договір підряду на проектні та пошукові роботи.

Договори у сфері транспортних послуг.

Загальна характеристика договорів про надання послуг. Поняття та види перевезень, джерела їх правового регулювання. Договір перевезення вантажу: поняття, ознаки. Сторони в договорі. Укладення договору перевезення вантажу. Перевізні документи. Довгострокові договори. Права та обов'язки сторін за договором. Відповідальність за порушення договору перевезення вантажу. Договір перевезення пасажирів і багажу: поняття, ознаки. Сторони у договорі. Укладення договору. Проїзні документи. Права, обов'язки та відповідальність сторін за договором перевезення пасажирів і багажу. Договір транспортного експедирування.

Договір зберігання.

Договір зберігання: поняття, ознаки, сфера застосування, джерела правового регулювання. Сторони в договорі зберігання. Професійний зберігач. Форма договору зберігання. Зміст договору зберігання. Права та обов'язки сторін, порядок їх виконання. Відповідальність зберігача за втрату (нестачу) чи пошкодження речі. Особливості відповідальності професійного зберігача. Зберігання на товарному складі. Спеціальні види зберігання.

Договір страхування.

Поняття страхування та джерела його правового регулювання. Види і форми страхування. Страховик, страхувальник, застрахована особа, вигодонабувач. Договір страхування: поняття, ознаки. Форма договору. Страхове свідоцтво (поліс, сертифікат). Істотні умови договору страхування. Права і обов'язки сторін за договором страхування. Відмова від здійснення страхової виплати. Припинення договору страхування. Недійсність договору страхування.

Договори доручення, комісії та управління майном.

Договір доручення: поняття, ознаки, сфера застосування. Сторони у договорі. Зміст договору доручення. Права та обов'язки сторін, їх зміст та порядок виконання. Припинення договору доручення. Договір комісії: поняття, ознаки, сфера застосування. Сторони у договорі. Зміст договору комісії. Права та

обов'язки сторін, їх зміст та порядок виконання. Припинення договору комісії. Поняття та ознаки договору управління майном. Джерела правового регулювання. Сторони у договорі. Форма договору управління майном. Зміст договору управління майном. Права та обов'язки сторін за договором. Припинення договору управління майном.

Договір позики. Кредитний договір.

Поняття та ознаки договору позики. Сторони у договорі. Форма договору позики. Зміст договору позики. Обов'язки позичальника та правові наслідки їх порушення. Оспорювання позики. Поняття, ознаки та види кредитних договорів. Джерела правового регулювання. Сторони кредитного договору. Порядок укладення та форма кредитного договору. Зміст кредитного договору. Забезпечення виконання кредитних зобов'язань. Іпотечне кредитування в Україні. Відповідальність сторін за кредитним договором.

Договір банківського рахунка. Договір банківського вкладу.

Поняття та види банківських рахунків. Поняття та ознаки договору банківського рахунка. Сторони договірних зобов'язань по відкриттю та обслуговуванню рахунків. Порядок відкриття рахунка та укладення договору банківського рахунка. Зміст договору банківського рахунка. Кредитування рахунка. Підстави та черговість списання грошових коштів з рахунка. Обмеження права розпорядження рахунком. Припинення договору банківського рахунка. Відповідальність сторін за договором. Банківська таємниця. Поняття та види договорів банківського вкладу (депозиту). Сторони договору банківського вкладу (депозиту). Порядок укладення та форма договору банківського вкладу. Ощадні сертифікати. Зміст договору банківського вкладу. Зміна та розірвання договору банківського вкладу. Відповідальність банку.

Договір факторингу.

Поняття та ознаки договору факторингу. Види факторингу. Сторони договору факторингу. Порядок укладення та форма договору факторингу. Зміст договору факторингу. Відповідальність сторін.

Договори у сфері інтелектуальної власності.

Загальна характеристика договорів у сфері інтелектуальної власності, їх види, вимоги до форми. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності: поняття, види. Ліцензійний договір. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії (франчайзингу).

Договір про спільну діяльність.

Договір про спільну діяльність: поняття, ознаки, сфера застосування, джерела правового регулювання. Сторони в договорі про спільну діяльність. Форма договору. Зміст договору. Поняття договору простого товариства. Вклади учасників простого товариства. Правовий режим спільного майна. Порядок ведення спільних справ учасників простого товариства. Розподіл між учасниками прибутків, спільних витрат і збитків. Припинення договору простого товариства.

Недоговірні зобов'язання з односторонніх правомірних дій. Кондикційні зобов'язання.

Недоговірні зобов'язання, їх особливості та види. Зобов'язання із публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу. Зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Зобов'язання із рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Зобов'язання із набуття чи збереження майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).

Зобов'язання із відшкодування шкоди.

Поняття та елементи зобов'язання із відшкодування шкоди. Підстава та умови виникнення зобов'язання із відшкодування шкоди. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого. Урахування вини потерпілого та матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоду при вирішенні питання про відшкодування шкоди. Відшкодування шкоди, завданої при здійсненні особою права на самозахист та у стані крайньої необхідності. Відшкодування шкоди, завданої працівником. Відшкодування шкоди, завданої органами публічної влади, їх службовими чи посадовими особами. Особливості відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури чи суду. Відшкодування шкоди, завданої малолітньою, неповнолітньою, недієздатною, обмежено дієздатною особою. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Зобов'язання із відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт чи послуг.

Поняття та види спадкування.

Поняття спадкування. Спадщина, її склад. Об'єкти, які не входять до складу спадщини. Підстави для відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини. Спадкоємці. Усунення від права на спадкування. Поняття заповіту. Види заповітів. Право на заповіт, його суб'єкти та особливості здійснення. Свобода заповіту та її межі. Право на обов'язкову частку у спадщині, його суб'єкти. Зміст заповіту. Заповідальний відказ. Покладення на спадкоємця інших обов'язків. Форма заповіту. Посвідчення заповіту при свідках. Право заповідача на скасування та зміну заповіту. Недійсність заповіту. Умови спадкування за законом. Черговість спадкування за законом, зміна такої черговості. Черги спадкоємців за законом. Спадкування утриманцями. Спадкування за правом представлення.

Здійснення права на спадкування. Оформлення права на спадщину.

Загальний порядок прийняття спадщини. Особливості прийняття спадщини окремими категоріями спадкоємців. Строки для прийняття спадщини та правові наслідки їх пропуску. Право на відмову від прийняття спадщини, порядок його реалізації, правові наслідки. Перехід права на прийняття спадщини (спадкова трансмісія). Відумерлість спадщини. Поділ та перерозподіл спадщини між спадкоємцями. Задоволення спадкоємцями вимог кредиторів спадкодавця. Свідоцтво про право на спадщину та порядок його одержання. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину. Визнання свідоцтва недійсним.

МОДУЛЬ 4. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

Поняття судової влади і правосуддя в цивільних справах. Цивільне процесуальне право як галузь права України.

Поняття судової влади і правосуддя в цивільних справах. Цивільне судочинство. Форми захисту цивільних прав. Поняття цивільного процесуального права та його значення. Місце цивільного процесуального права в правовій системі України.

Джерела цивільного процесуального права. Цивільний процес в іноземних державах.

Принципи цивільного процесуального права.

Поняття принципів і їх процесуальне значення. Система принципів і їх класифікація. Принципи, які закріплені Конституцією України. Принципи, закріплені законодавством про судочинство. Система принципів цивільного процесу іноземних держав.

Цивільні процесуальні відносини.

Поняття цивільних процесуальних правовідносин. Підстави і передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин. Зміст цивільних процесуальних відносин. Об'єкти цивільних процесуальних правовідносин.

Цивільна юрисдикція.

Предметна та суб'єктна юрисдикція. Справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів. Розгляд кількох пов'язаних між собою вимог. Право сторін на передачу спору на розгляд третейського суду. Право сторін на передачу спору на розгляд іноземного суду.

Інстанційна юрисдикція. Суд першої інстанції. Суд апеляційної інстанції. Суд касаційної інстанції. Територіальна юрисдикція (підсудність). Підсудність справ, у яких однією зі сторін є суд або суддя. Підсудність справ за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача. Підсудність справ за вибором позивача. Підсудність справ за участю громадян України, якщо обидві сторони проживають за її межами. Виключна підсудність. Передача справи з одного суду до іншого.

Склад суду. Відводи. Учасники судового процесу.

Склад суду. Підстави для відводу (самовідводу) судді. Недопустимість повторної участі судді в розгляді справи. Підстави для відводу (самовідводу) секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача. Порядок вирішення заявленого відводу та самовідводу.

Особи, які беруть участь у справі. Поняття сторін у цивільному процесі, їх процесуальні права та обов'язки. Процесуальна співучасть. Треті особи у цивільному процесі, їх правовий статус. Процесуальне правонаступництво. Інші учасники цивільного процесу.

Представництво в суді.

Поняття і значення процесуального представництва. Види процесуального представництва. Законні представники. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Повноваження представника. Документи, що посвідчують повноваження представника.

Процесуальні строки. Судові витрати.

Поняття, значення і види процесуальних строків. Порядок обчислення процесуальних строків, початок і закінчення процесуальних строків. Наслідки пропуску строків, їх поновлення та продовження.

Поняття та види судових витрат та їх значення. Судовий збір. Витрати, пов'язані із розглядом справи в суді. Розподіл та відшкодування понесених витрат у справі.

Доказування та докази в цивільному процесі.

Поняття, мета та етапи доказування у цивільному процесі. Поняття і види доказів. Належність і допустимість доказів. Достовірність та достатність доказів. Обов'язок доказування і подання доказів. Підстави звільнення від доказування.

Класифікація доказів. Пояснення сторін, третіх осіб та їх представників. Показання свідка. Письмові докази. Речові докази. Електронні докази. Висновок експерта. Висновок експерта у галузі права. Судові доручення щодо збирання доказів. Забезпечення доказів.

Позов в цивільному процесі. Проведення у справі до розгляду справи по суті.

Поняття і сутність позовного провадження. Поняття позову, його елементи. Види позовів. Письмові заяви учасників справи.

Правила пред'явлення позову. Форма і зміст позовної заяви. Об'єднання і роз'єднання позовів. Мирова угода. Зміна позову. Відмова від позову. Визнання позову. Забезпечення позову.

Залишення позовної заяви без руху, повернення заяви. Відкриття провадження у справі його правові наслідки. Порядок проведення підготовчого провадження. Врегулювання спору за участю судді.

Судові виклики і повідомлення.

Розгляд справи про суті.

Завдання та строки розгляду справи по суті.

Значення та види стадій розгляду справи по суті. Судове засідання.

Відкриття розгляду справи по суті. З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Судові дебати та ухвалення рішення. Фіксування судового процесу.

Зупинення і закриття провадження у справі. Строки, на які зупиняється провадження у справі. Поновлення провадження у справі. Підстави закриття провадження у справі. Наслідки закриття провадження у справі.

Залишення позову без розгляду.

Судові рішення.

Поняття і види судових рішень. Порядок ухвалення судових рішень. Законність і обґрунтованість судового рішення. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення. Зміст ухвали та рішення суду. Окрема ухвала суду. Проголошення рішення суду. виправлення описок та арифметичних помилок у судовому рішенні. Додаткове рішення суду. Роз'яснення рішення суду. Вручення судового рішення. Набрання рішенням законної сили.

Розгляд справ у порядку спрощеного провадження. Заочний розгляд справи.

Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Особливості подання заяв по суті справи у спрощеному позовному провадженні. Особливості розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження.

Умови та порядок проведення заочного розгляду справи. Форма і зміст заочного рішення. Повідомлення про заочне рішення.

Порядок і строк подання заяви про перегляд заочного рішення. Форма і зміст заяви про перегляд заочного рішення. Порядок розгляду заяви про перегляд заочного рішення. Скасування та оскарження заочного рішення. Законна сила заочного рішення.

Наказне провадження.

Поняття і значення наказного провадження. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу. Порядок розгляду заяв про видачу судового наказу. Підстави для відмови у видачі судового наказу. Зміст судового наказу. Надіслання боржникові копії судового наказу.

Форма і зміст заяви про скасування судового наказу та строки її подання. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили.

Окреме провадження.

Загальна характеристика окремого провадження в цивільному судочинстві.

Особливості розгляд судом деяких категорій справ окремого провадження. Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи. Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності. Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. Розгляд судом справ про усиновлення. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі. Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність. Розгляд судом справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Розгляд судом справ про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб. Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

Перегляд судових рішень.

Суть і значення апеляційного оскарження рішення суду. Право апеляційного оскарження рішень та порядок його реалізації. Строк на апеляційне оскарження. Форма і зміст апеляційної скарги. Процесуальний порядок розгляду апеляційної скарги. Відкриття апеляційного провадження. Апеляційний розгляд. Повноваження суду апеляційної інстанції. Рішення суду апеляційної інстанції.

Суть і значення касаційного оскарження судових рішень. Право на касаційне оскарження судових рішень, умови і порядок його реалізації. Строк на касаційне оскарження. Форма і зміст касаційної скарги. Процесуальний порядок розгляду справ судами касаційної інстанції. Відкриття касаційного провадження. Касаційний розгляд. Рішення судів касаційної інстанції.

Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Розгляд заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб). Судовий контроль за виконанням судових рішень.

Негайне виконання судових рішень. Звернення судових рішень до виконання. Відстрочення й розстрочення виконання. Зміна чи встановлення способу та порядку виконання.

Зупинення виконання судового рішення. Поворот виконання рішення, постанови.

Судовий контроль за виконанням судових рішень.

Визнання та виконання рішень іноземних судів. Судові доручення про надання правничої допомоги.

Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню.

Визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

Звернення суду України із судовим дорученням про надання правничої допомоги до іноземного суду. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів.

Відновлення втраченого судового провадження.

Право на звернення до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження.

Розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження.

МОДУЛЬ 5. ЗАКОНОДАВСТВО ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО

Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. Відмежування адміністративного правопорушення від кримінального правопорушення. Правова допомога в адміністративних справах.

Адміністративне стягнення, його види. Накладення адміністративного стягнення. Строки накладення адміністративного стягнення.

Адміністративна юрисдикція. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Поняття провадження у справах про адміністративне правопорушення та його стадії.

Протокол про адміністративне правопорушення. Робота з протоколом про адміністративне правопорушення при наданні правової допомоги.

Адміністративне затримання. Органи, які правомочні його здійснювати. Строки затримання. Відмежування від адміністративного арешту та затримання і арешту за кримінальним процесуальним законодавством. Застосування примусу та вогнепальної зброї при затриманнях. Закон України «Про національну поліцію». Ведення адвокатом справ, пов'язаних з адміністративним затриманням.

Особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів уповноваженими органами.

Розгляд справ про адміністративне правопорушення. Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративне правопорушення. Участь адвоката у таких справах.

Постанова в справі про адміністративне правопорушення, її оскарження, роль у цьому адвоката. Судова практика.

Судовий розгляд адміністративної справи. Судові рішення, порядок і строки їх оскарження. Перегляд судових рішень Верховним Судом України та за нововиявленими обставинами. Виконання судових рішень в адміністративних справах. Робота адвоката на цих стадіях адміністративного процесу. Судова практика.

МОДУЛЬ 6. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Вступ до кримінального права. Закон України про кримінальну відповідальність.

Поняття, структура та види кримінально-правових норм. Поняття та структура закону України про кримінальну відповідальність. Чинність закону України про кримінальну відповідальність у часі. Чинність закону України про кримінальну відповідальність у просторі. Екстрадиція.

Вчення про злочин та його склад.

Поняття та види злочинів. Поняття, елементи та ознаки складу злочину. Види складів злочинів.

Об'єктивні ознаки складу злочину.

Об'єкт злочину. Предмет злочину та потерпілий від злочину. Об'єктивна сторона складу злочину. Суспільно небезпечне діяння. Суспільно небезпечні наслідки. Причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням та наслідками. Час, місце, обстановка, знаряддя, засоби, спосіб вчинення злочину

Суб'єктивні ознаки складу злочину.

Суб'єкт злочину. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Осудність та неосудність. Обмежена осудність. Вчинення злочину у стані сп'яніння. Суб'єктивна сторона складу злочину. Змішана (подвійна, складна) форма вини. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину. Помилка та її кримінально-правове значення

Стадії вчинення умисного злочину.

Поняття та види стадій вчинення умисного злочину. Закінчений злочин. Готування до злочину. Замах на злочин. Добровільна відмова від вчинення злочину

Співучасть у злочині.

Поняття співучасті у злочині. Види співучасників злочину. Форми співучасті у злочині. Підстави і межі кримінальної відповідальності співучасників злочину

Множинність злочинів.

Поняття множинності злочинів. Одиничний злочин. Сукупність злочинів. Повторність злочинів. Рецидив злочинів

Обставини, що виключають злочинність діяння.

Поняття обставин, що виключають злочинність діяння. Характеристика обставин, що виключають злочинність діяння

Звільнення від кримінальної відповідальності.

Поняття звільнення від кримінальної відповідальності. Характеристика окремих видів звільнення від кримінальної відповідальності

Вчення про покарання та його призначення.

Поняття покарання. Система покарань. Основні та додаткові покарання. Загальні засади призначення покарання. Спеціальні засади призначення покарання. Судимість.

Звільнення від покарання та його відбування.

Поняття звільнення від покарання та його відбування. Характеристика видів звільнення від покарання та його відбування

Інші заходи кримінально-правового характеру.

Примусові заходи медичного характеру. Примусове лікування. Спеціальна конфіскація

Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

1 Основи кваліфікації злочинів та наскрізні кримінально-правові поняття

2 . Злочини проти основ національної безпеки України

3. Злочини проти особи

4. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

5. Злочини проти власності

6. Злочини у сфері господарської діяльності.

7. Злочини проти громадської безпеки

8. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

9. Злочини проти громадського порядку та моральності

10. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

11. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян

12. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

13. Злочини у сфері правосуддя

МОДУЛЬ 7. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

Поняття, сутність, завдання кримінального провадження

Поняття кримінального процесу та його завдання. Історичні форми кримінального процесу. Кримінально-процесуальні правовідносини. Стадії кримінального процесу, їх загальна характеристика. Поняття і особливості кримінально-процесуального права України. Кримінально-процесуальний закон і кримінально-процесуальні норми. Процесуальна форма, її значення. Процесуальні гарантії, їх значення. Наука кримінально-процесуального права.

Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії

Кримінальне процесуальне право – самостійна галузь права. Джерела кримінального процесуального права України. Поняття кримінального процесуального закону та його значення. Структура Кримінального процесуального кодексу України. Поняття, структура і види кримінальних процесуальних норм. Дія кримінального процесуального закону у просторі, часі та за колом осіб. Значення рішень Конституційного Суду України, роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ для кримінального судочинства. Умови застосування кримінального процесуального закону за аналогією.

Засади кримінального провадження

Поняття та значення принципів (засад) кримінального процесу. Класифікація принципів (засад) кримінального процесу. Система принципів (засад) кримінального судочинства за Конституцією України. Суб'єкти (учасники) кримінального провадження Інші учасники кримінального провадження. Відводи суб'єктів кримінального провадження.

Доказування і докази у кримінальному провадженні

Поняття і значення кримінально-процесуального доказування. Поняття доказів. Предмет і межі доказування. Належність та допустимість доказів. Суб'єкти доказування. Обов'язок доказування. Класифікація доказів у кримінальному процесі. Характеристика джерел доказів. Особливості збирання, перевірки та оцінки окремих джерел доказів.

Процесуальні строки і витрати

Процесуальні строки і їх правова природа. Поняття, значення, види і правила обчислення процесуальних строків. Обов'язковість додержання процесуальних строків. Порушення процесуальних строків і їх наслідки. Порядок продовження, зупинення і відновлення процесуальних строків. Процесуальні витрати, їх поняття, види і значення. Визначення розміру та розподіл процесуальних витрат. Зменшення розміру процесуальних витрат. Звільнення від оплати, відстрочення та розстрочення процесуальних витрат. Витрати, що покладаються на державу. Рішення щодо процесуальних витрат.

Відшкодування шкоди у кримінальному провадженні

Поняття шкоди завданої кримінальним правопорушенням. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому. Поняття і значення цивільного позову у кримінальному провадженні. Переваги спільного розгляду цивільного позову і матеріалів кримінального провадження. Форма і зміст позовної заяви. Підстави і порядок пред'явлення цивільного позову. Доказування цивільного позову. Особливості досудового провадження, в якому заявлено цивільний позов. Процесуальні засоби забезпечення відшкодування, завданої кримінальним правопорушенням, шкоди та можливої конфіскації майна. Вирішення цивільного позову. Відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури та суду.

Заходи забезпечення кримінального провадження

Заходи забезпечення кримінального провадження: поняття та класифікація. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Різновиди заходів забезпечення кримінального провадження, підстави та порядок їх застосування. Мета і підстави застосування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Різновиди запобіжних заходів. Порядок застосування, зміни і скасування запобіжних заходів.

Загальні положення досудового розслідування.

Поняття стадії досудового розслідування. Форми досудового розслідування: дізнання та досудове слідство. Початок досудового розслідування. Основні поняття положення про Єдиний реєстр досудового розслідування, затверджений наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року за №69. Поняття електронного цифрового підпису основні вимоги Закону України «Про електронний цифровий підпис». Місце та строки досудового розслідування, порядок продовження строків досудового розслідування. Розгляд клопотань під час досудового розслідування. Підслідність. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування. Ознайомлення із матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Проведення слідчих (розшукових) дій

Поняття, види та система слідчих (розшукових) дій. Класифікація слідчих (розшукових) дій. Загальні процесуальні вимоги до проведення та оформлення слідчих (розшукових) дій. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час здійснення дізнання. Допит та його процесуальне оформлення. Особливості виклику і допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Пред'явлення для впізнання та його види. Процесуальний порядок пред'явлення для впізнання. Особливості впізнання особи при забезпеченні безпеки учасників кримінального судочинства. Проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції. Обшук та його види. Підстави і процесуальний порядок проведення обшуку. Особливості проведення окремих видів обшуку. Процесуальний порядок оформлення результатів обшуку. Огляд і його види. Процесуальний порядок проведення окремих видів огляду. Особливості проведення огляду трупа. Експертиза трупа, підстави і процесуальний порядок її проведення. Слідчий експеримент. Освідування і його види. Порядок проведення і оформлення окремих видів освідування. Експертиза та підстави її проведення. Отримання зразків для проведення експертизи. Загальні положення про втручання у приватне спілкування.

Повідомлення про підозру.

Поняття, зміст та значення повідомлення особи про підозру. Зміст і форма письмового повідомлення про підозру. Порядок повідомлення про підозру. Допит підозрюваного. Зміна повідомлення про підозру.

Зупинення та закінчення досудового розслідування.

Підстави і процесуальний порядок закінчення та відновлення досудового розслідування. Форми закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження. Звільнення особи від кримінальної відповідальності. Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.

Поняття і суть оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування. Порядок оскарження ухвал слідчого судді. Порядок оскарження слідчим рішенням, дій чи бездіяльності прокурора.

Підсудність та підготовче судове провадження

Поняття і значення підсудності у кримінальному процесі. Підстави та порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого. Автоматизована система документообігу суду. Поняття, сутність і завдання підготовчого судового провадження. Порядок і строки підготовчого судового провадження. Питання, які з'ясовуються суддею при підготовчому судовому провадженні. Рішення, які приймаються за результатами підготовчого судового провадження. Закриття кримінального провадження. Підстави і процесуальний порядок повернення обвинувального акту, клопотань про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру прокурору або за підсудністю. Призначення судового розгляду. Дії судді, пов'язані з підготовкою до судового розгляду. Закінчення підготовчого судового провадження. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Судовий розгляд

Судовий розгляд: поняття, система та загальні положення. Межі судового розгляду. Процедура судового розгляду.

Провадження з перегляду судових рішень

Види перегляду судових рішень у кримінальному процесі. Правова природа, сутність і завдання перевірки судових рішень в апеляційному порядку. Процесуальний порядок апеляційного провадження. Суть і завдання касаційного провадження. Право на касаційне оскарження. Рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку. Процесуальний порядок касаційного розгляду. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції. Судові рішення суду касаційної інстанції. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

Виконання вироку, ухвал та постанов суду

Провадження з виконання судових рішень: завдання та значення. Порядок набрання законної сили судовим рішенням. Порядок звернення вироку, ухвали суду до виконання. Відстрочка виконання вироку. Питання, які вирішуються судом під час та після виконання вироків. Порядок їх вирішення.

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: поняття, завдання та правова основа. Загальні засади міжнародного співробітництва. Процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій. Сутність видачі (екстрадиції) особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Кримінальне провадження у порядку перейняття. Визнання та виконання вироків іноземних судів і передання засуджених осіб.

МОДУЛЬ 8. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Загальна характеристика європейської системи захисту прав людини

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.): історичні причини й умови прийняття; вихідні засади; протоколи до Конвенції; місце у національних системах джерел права держав-членів Ради Європи. Статутні органи Ради Європи у сфері захисту людських прав. Парламентська Асамблея Ради Європи. Комітет Міністрів Ради Європи. Комітет Ради Європи проти катувань. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБ СЄ).

Принципи та методи тлумачення права ЄСПЛ

Принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип ефективного та динамічного тлумачення у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип забезпечення правової визначеності (принцип дотримання прецеденту) у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип забезпечення певної свободи національного розсуду у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип автономного тлумачення у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип врахування загальновизнаних міжнародних стандартів міжнародного права у тлумаченні права ЄСПЛ. Принцип забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини у тлумаченні права ЄСПЛ.

Порядок звернення та розгляду справ в ЄСПЛ

Європейський суд з прав людини: порядок утворення, склад, структура, компетенція, форми і порядок діяльності. Підстави для звернення до Європейського суду з прав людини. Умови прийнятності заяви до розгляду Європейським судом з прав людини. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини (Поняття прийнятності заяв до Європейського суду з прав людини; підстави виключення заяв зі списку справ). Порядок та особливості розгляду заяв у Комітетах та Палатах Європейського суду з прав людини. Розгляд справи по суті та порядок винесення рішення ЄСПЛ (процедура дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини; поняття справедливого відшкодування в рішеннях Європейського суду з прав людини; роль прецедентного права при вирішенні справ Європейським судом з прав людини). Види рішень Європейського суду з прав людини. Порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини. Проблеми виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Захист права на життя згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Обставини, за яких позбавлення життя визнається правомірним. Визначення пропорційності застосування сили, що спричинило позбавлення життя. Негативні та позитивні зобов'язання держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку із забезпеченням права на життя. Обов'язковість проведення розслідування випадків застосування державою сили, що привело до позбавлення життя.

Заборона катувань, нелюдського поведіння та приниження гідності згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Співвідношення Міжнародних універсальних та регіональних стандартів

щодо неналежного поводження або покарання. Види неналежного поводження (катування, нелюдське поводження або покарання, принижуюче гідність поводження або покарання) і критерії їх розмежування. Поняття нелюдського поводження або покарання, вироблене на основі практики ЄСПЛ. Поняття поводження або покарання що принижує гідність, вироблене на основі практики ЄСПЛ. Право на захист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання в рішеннях Європейського суду з прав людини.

Заборона рабства і примусової праці згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Зміст і сфера дії заборони рабства і примусової праці у практиці Суду. Види поводження, забороненого у статті 4 Конвенції. Обов'язкова праця, яка не порушує заборони, встановленої у статті 4 Конвенції. Обов'язки держави, що впливають зі статті 4 Конвенції. Заборона рабства та примусової праці в рішеннях Європейського суду з прав людини.

Право на свободу та особисту недоторканість згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Обсяг, складові права на свободу та особисту недоторканість. Сфера застосування ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (захист від довільного і незаконного утримання під вартою; необхідність повідомлення про причини арешту і будь-які кримінальні обвинувачення; встановлення судового контролю за утриманням під вартою у кримінальних обвинуваченнях; дотримання права на розгляд справи про звільнення від незаконного або довільного утримання під вартою; в'їзд без відповідного дозволу в країну, вислання, депортація, екстрадиція, примусове утримання іноземців у міжнародній зоні аеропорту; поміщення до карцерного приміщення, гауптвахти; право на компенсацію за незаконний або довільний арешт чи затримання).

Законність позбавлення свободи: підстави, передбачені законом; дотримання процедури; узгодження національного законодавства з положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Затримання з порушенням ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у тому числі й за умов, якщо відповідна особа погодилась на те, щоб її затримали .

Підстави обрання запобіжного заходу у вигляді «взяття під варту» (пп.1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод): фактична підстава – наявність системи неспростовних доказів підозри щодо вчинення обвинуваченим (підозрюваним) кримінальнокарного діяння (злочину); юридична підстава – ухвала слідчого судді, суду, винесені відповідно до закону. Тривалість тримання під вартою.

Критерії визначення обґрунтованості підозри: формальне закріплення правопорушення, у якому підозрюється затриманий в кримінальному законі держави; наявність фактів причетності особи до вчинення правопорушення.

Причини для відмови у звільненні під заставу: ризик того, що підсудний не з'явиться в судові засідання; ризик того, що підсудний вживатиме заходів для

запобігання відправленню правосуддя; ризик того, що підсудний вчинить інші правопорушення.

Право на повагу до приватного та сімейного життя згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Обсяг, складові права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції. Сфера застосування ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: приватне життя (фізична цілісність, медичне лікування, зберігання та доступ до особистих даних, репутація, ім'я, сексуальне життя та сексуальна орієнтація); сімейне життя (шлюбні відносини, зв'язки між батьком/матір'ю та дитиною, встановлення батьківства); житло (поняття та види житла, обшук житла); кореспонденція (листи, телефонні розмови, електронно-поштові повідомлення, цензурування листів осіб позбавлених волі).

Негативні зобов'язання держав щодо реалізації права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції. Позитивні зобов'язання держав щодо реалізації права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

Концепція «приватність» у розумінні ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зберігання інформації щодо особистих даних та доступ до особистих даних: відкрита інформація, інформація з обмеженим доступом (конфіденційна, таємна, службова). Репутація і честь особи як сфера захисту приватного життя, гарантованого ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті реалізації права на приватне життя: зміна, написання ім'я, прізвище особи; визначення сексуальної ідентичності, способу одягатись, вільне розпорядження своїм тілом, збирання медичних даних, складання історії хвороби, конфіденційність медичних даних, безпечне довкілля, зберігання та доступ до особистих даних та ін.

Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті реалізації права на сімейне життя: право батьків і дітей бути поряд один з одним, формальні сімейні відносини, навіть без фактичного наповнення, встановлення батьківства, відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав; рівність між дітьми, статус позашлюбних дітей.

Умови виправданості втручання до права на повагу до приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції: втручання «згідно із законом»; відповідність законній (легітимній) меті; «необхідність в демократичному суспільстві».

Свобода вираження поглядів, свобода думки, совісті та релігії згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Обсяг та складові права на свободу вираження поглядів: право на свободу безперешкодного дотримання своїх переконань; право на свободу пошуку інформації; право на свободу одержання інформації; право на свободу поширення інформації, незалежно від державних кордонів). Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу вираження поглядів. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу вираження поглядів. Співвідношення поглядів, переконань, думок, уявлень. Засоби вираження поглядів: усні

висловлювання; книжки; статті в засобах масової інформації; оголошення, зображення (наприклад, фотографії), графіка; відео і кіно, телевізійні передачі; поведінка, що виражає ідеї (носіння одягу) та ін.

Засоби масової інформації як спосіб реалізації свободи вираження поглядів: свобода вираження поглядів у друкованих засобах масової інформації; свобода вираження поглядів в аудіовізуальних засобах масової інформації.

Обмеження свободи вираження поглядів. Межі допустимої критики. Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті інтерпретації поняття «погляди»: інформація та ідеї, що становлять громадський інтерес; участь у дискусії стосовно проблем, що становлять загальний інтерес; критичні висловлювання на адресу працівників державних установ; мистецькі твори та вистави; інформація комерційного характеру.

Сфера застосування ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: свобода думки, совісті, переконання, віросповідання, зміна релігії або переконань; організація та реєстрація релігійних громад; ведення справ релігійних громад (у тому числі й майнових); релігійне навчання; релігійні організації (релігійні секти, сектантство); відмова від військової служби з релігійних переконань, альтернативна (невійськова) служба та ін. Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу думки, совісті і релігії. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу думки, совісті та релігії.

Обмеження права на свободу думки, совісті і релігії. Умови виправданості втручання держави у сферу реалізації права на свободу думки, совісті і релігії: наявність правових підстав передбачених в національному законодавстві; наявність легітимної мети – «інтерес громадської безпеки, охорона публічного порядку, здоров'я чи моралі або захист прав і свобод інших осіб»; «необхідність в демократичному суспільстві».

Свобода зібрань та об'єднання згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Свобода мирних зібрань та об'єднання як свобода комунікації. Поняття «мирне зібрання» й «об'єднання». Автономне тлумачення поняття «мирне зібрання». Сфера застосування ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: закриті зібрання; зібрання у громадських місцях; збори у встановленому місці; публічні процесії; сидячі демонстрації, зібрання автомобілів.

Мета, коло учасників, ступінь організованості, тривалість мирних зібрань та об'єднань. Форми зібрань: концерт, пікет, інформаційні пункти, зібрання політичних партій, флешмоб, страйк, мітинг, похід, демонстрація, спеціальні публічні заходи. Мирність зібрання та його беззбройний характер: немирне вираження поглядів, намір насильницького досягнення цілей, застосування сили.

Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу зібрань та об'єднання. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на свободу зібрань та об'єднання.

Принципи реалізації права на свободу зібрань: презумпція на користь проведення зібрання; зобов'язання держави щодо сприяння мирним зібранням та їх захисту; законність; пропорційність; недискримінація; належна адміністрація;

відповідальність адміністративних органів.

Обмеження права на свободу зібрань та об'єднання. Обмежувальні заходи (обмежувальне рішення адміністративного суду): обмеження щодо місця проведення зібрання, обмеження щодо часу проведення зібрання, обмеження щодо виду і часу зібрання. Примусове припинення (розпуск) зібрання, що триває. Санкції до учасників зібрання.

Умови виправданості втручання держави у сферу реалізації права на свободу зібрань та об'єднання: національна безпека; громадський порядок; запобігання заворушенням чи злочинам; охорона здоров'я населення; захист прав і свобод інших людей.

Право на ефективний засіб юридичного захисту згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Поняття «права на справедливий суд». Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на справедливий суд. Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на справедливий суд.

Обсяг та складові права на справедливий суд: суд встановлений законом, незалежний розгляд справи; неупереджений (безсторонній) розгляд справи; відкритість процесу та публічність проголошення рішення суду; доступ до суду; розгляд справи у розумні строки; рівність сторін у процесі; право особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення на захист; обґрунтованість судового рішення.

Захист права власності у практиці Європейського суду з прав людини згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Зміст «права на власність» відповідно до Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: право безперешкодного користування майном; умови й обставини відчуження майна; державне регулювання майнових відносин, також контроль за використанням майна в світлі співвідношення індивідуальних і громадських інтересів.

Негативні зобов'язання держави щодо реалізації права на вільне володіння власністю.

Позитивні зобов'язання держави щодо реалізації права на вільне володіння власністю.

Умови правомірності та межі допустимості втручання у право на вільне володіння власністю: наявність правових підстав («в порядку, встановленому законом»); наявність легітимної мети для застосування обмежень («в інтересах суспільства»), пропорційність («забезпечення справедливої рівноваги між інтересами суспільства та необхідністю додержання фундаментальних прав окремої особи»).

Проблеми реалізації положень Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у здійсненні та юрисдикційному захисті права власності на землю в Україні. Проблеми реалізації механізму захисту права власності на тимчасово окупованій території України.

Правові позиції Європейського суду з прав людини у контексті реалізації права на вільне володіння власністю: заборона дискримінації у зв'язку з

майновими правами; обґрунтованості сподівань; втручання у право на мирне володіння майном.

III. Питання для вступних іспитів до аспірантури зі спеціальності 081 Право на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти

МОДУЛЬ 1. ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

1. Правова природа, поняття та види гарантій екологічних прав громадян.
2. Поняття та особливості змісту права власності на природні ресурси.
3. Поняття та елементи правового режиму природних ресурсів в Україні.
4. Система органів державного контролю у сфері охорони довкілля.
5. Поняття та юридичне значення нормування та стандартизації у галузі екології.
6. Юридична відповідальність як специфічний стан екологічних правовідносин.
7. Правові форми та види використання територій та об'єктів природно заповідного фонду, в тому числі земель.
8. Суверенні права і юрисдикція держави щодо охорони і використання ресурсів виключної (морської) економічної зони.
9. Права та гарантії на землю.
10. Виникнення, зміна та припинення прав власності на землю та прав землекористування.
11. Права та обов'язки землевласників та землекористувачів.
12. Особливості правової охорони земель.
13. Загальна характеристика та правові форми плати за землю.
14. Категорії земель та поділ земель за цільовим призначенням.
15. Правовий режим земель лісогосподарського призначення.
16. Особливості володіння, користування та розпорядження землями водного фонду.
17. Особливості володіння, користування та розпорядження землями сільськогосподарського призначення.

МОДУЛЬ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Повноваження Конституційного Суду України. Форми звернення до Конституційного Суду України. Провадження в справах у Конституційному Суді України.
2. Судова система згідно з Конституцією України. Основні засади судочинства. Правовідносини, на які поширюється юрисдикція судів.
3. Конституційне право на оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових та службових осіб.
4. Громадянство України. Набуття та втрата громадянства. Нормативно-правові акти, що регулюють ці питання.
5. Державний устрій України. Формування парламенту, уряду, органів місцевого самоврядування. Президент України, його обрання. Повноваження Президента України.

6. Конституційні права людини і громадянина. Механізм реалізації цих прав. Захист прав людини і громадянина.
7. Акти Кабінету Міністрів України, порядок їх прийняття та набрання ними чинності. Формування Кабінету Міністрів України, його повноваження.
8. Повноваження Прокуратури України відповідно до Конституції України, організація та порядок діяльності.
9. Політичні партії, громадські організації, професійні спілки. Утворення та діяльність політичних партій та громадських організацій, згідно з Конституцією України.
10. Конституційні гарантії свободи вільного вираження поглядів, свободи совісті та мирних зібрань. Конституційні гарантії свободи пересування та політичних прав.

МОДУЛЬ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність і дієздатність фізичної особи. Опіка та піклування. Органи опіки та піклування. Правочини, які вчиняються з дозволу органу опіки та піклування.
2. Поняття юридичної особи. Види і організаційно-правові форми юридичних осіб. Створення, реорганізація та ліквідація юридичної особи.
3. Види об'єктів цивільних прав. Поняття речі та їх класифікація. Поняття цінного паперу. Нематеріальні блага. Обороздатність об'єктів цивільного права.
4. Поняття та види правочинів. Принцип свободи договору. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Форма правочину. Нотаріальне посвідчення правочину.
5. Недійсність правочину. Правові наслідки недійсності правочину. Момент недійсності правочину. Оспорюваний та нікчемний правочин. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними».
6. Поняття і підстави представництва. Види представництва. Правочини, які може вчинити представник. Довіреність.
7. Поняття строку та терміну у цивільному праві України. Визначення та обчислення строків. Поняття позовної давності. Загальна та спеціальна позовна давність. Наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
8. Поняття і види особистих немайнових прав. Спростування недостовірної інформації. Право на відшкодування майнової та моральної шкоди. Судовий захист особистих немайнових прав.
9. Право на повагу до гідності та честі, недоторканності, ділової репутації. Відповідальність за порушення цих прав. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи».
10. Поняття права власності. Зміст права власності. Форми права власності в Україні. Підстави набуття та припинення права власності. Набувальна давність. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності».

11. Поняття права інтелектуальної власності. Суб'єкти і об'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності.
12. Поняття зобов'язання та підстави його виникнення. Сторони у зобов'язанні. Заміна сторони у зобов'язанні. Загальні умови виконання зобов'язання. Підстави припинення зобов'язання.
13. Види забезпечення виконання зобов'язання. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язань. Правові наслідки порушення зобов'язань.
14. Поняття та види договору. Свобода договору. Зміст договору. Істотні умови договору. Порядок розірвання або зміни договору. Правові наслідки розірвання або зміни договору.
15. Поняття спадкування. Види спадкування. Склад спадщини. Спадкування за заповітом. Тлумачення заповіту. Виконання заповіту. Недійсність заповіту. Спадковий договір. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування».

МОДУЛЬ 4. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

1. Поняття та система цивільного процесуального права.
2. Принципи цивільного судочинства.
3. Характеристика суду як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин.
4. Склад учасників справи. Процесуальні права та обов'язки учасників справи.
5. Позовна заява та особливості її подання до суду.
6. Поняття, види представництва у судовому процесі.
7. Склад та процесуальний статус інших учасників судового процесу.
8. Характеристика цивільної юрисдикції.
9. Характеристика доказів та доказування в цивільному процесі.
10. Характеристика процесуальних строків.
11. Підготовче провадження та його особливості врегулювання спору за участі судді.
12. Зупинення і закриття провадження у справі. Залишення позову без розгляду.
13. Характеристика заходів процесуального примусу.
14. Характеристика позовного провадження.
15. Характеристика наказного провадження.
16. Характеристика окремого провадження.
17. Характеристика перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку.
18. Особливості розгляду справ у порядку спрощеного провадження.
19. Характеристика визнання та виконання рішень іноземних судів.
20. Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування.
21. Особливості провадження у справах за участі іноземних осіб.
22. Судова практика та судові прецеденти в цивільному процесі України.

МОДУЛЬ 5. ЗАКОНОДАВСТВО ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО

1. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. Відмежування адміністративного правопорушення від кримінального правопорушення. Правова допомога в адміністративних справах.
2. Адміністративне стягнення, його види. Накладення адміністративного стягнення. Строки накладення адміністративного стягнення.
3. Адміністративна юрисдикція. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.
4. Поняття провадження у справах про адміністративне правопорушення та його стадії.
5. Протокол про адміністративне правопорушення. Робота адвоката з протоколом про адміністративне правопорушення при наданні правової допомоги.
6. Адміністративне затримання. Органи, які правомочні його здійснювати. Строки затримання. Відмежування від адміністративного арешту та затримання і арешту за кримінальним процесуальним законодавством. Застосування примусу та вогнепальної зброї при затриманнях. Закон України «Про національну поліцію». Ведення адвокатом справ, пов'язаних з адміністративним затриманням.
7. Особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів уповноваженими органами.
8. Розгляд справ про адміністративне правопорушення. Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративне правопорушення. Участь адвоката у таких справах.
9. Постанова в справі про адміністративне правопорушення, її оскарження, роль у цьому адвоката. Судова практика.
10. Судовий розгляд адміністративної справи. Судові рішення, порядок і строки їх оскарження. Перегляд судових рішень Верховним Судом України та за нововиявленими обставинами. Виконання судових рішень в адміністративних справах. Робота адвоката на цих стадіях адміністративного процесу. Судова практика.

МОДУЛЬ 6. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Вступ до кримінального права. Закон України про кримінальну відповідальність.
2. Вчення про злочин та його склад.
3. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину. Стадії вчинення умисного злочину.
4. Співучасть у злочині. Множинність злочинів.
5. Обставини, що виключають злочинність діяння. Звільнення від кримінальної відповідальності.
6. Вчення про покарання та його призначення. Звільнення від покарання та його відбування.
7. Інші заходи кримінально-правового характеру.

8. Злочини проти основ національної безпеки України
9. Злочини проти особи
10. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина
11. Злочини проти власності
12. Злочини у сфері господарської діяльності.
13. Злочини проти громадської безпеки
14. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту
15. Злочини проти громадського порядку та моральності
16. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення
17. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян
18. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг
19. Злочини у сфері правосуддя

МОДУЛЬ 7. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

1. Поняття, сутність, завдання кримінального провадження
2. Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії
3. Засади кримінального провадження
4. Доказування і докази у кримінальному провадженні
5. Процесуальні строки і витрати
6. Відшкодування шкоди у кримінальному провадженні
7. Заходи забезпечення кримінального провадження
8. Загальні положення досудового розслідування.
9. Провадження слідчих (розшукових) дій
10. Повідомлення про підозру.
11. Зупинення та закінчення досудового розслідування.
12. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.
13. Підсудність та підготовче судове провадження
14. Судовий розгляд
15. Провадження з перегляду судових рішень
16. Виконання вироку, ухвал та постанов суду
17. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження

МОДУЛЬ 8. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Передумови прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.)
2. Структура Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та її загальна характеристика
3. Правові наслідки приєднання України до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.)
4. Юрисдикція Європейського суду з прав людини
5. Прийнятність заяв до Європейського суду з прав людини

6. Поняття справедливого відшкодування в практиці Європейського суду з прав людини
  7. Право на життя та право на евтаназію в практиці Європейського суду з прав людини
  8. Право на життя та смертна кара в практиці Європейського суду з прав людини
  9. Право на захист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання в практиці Європейського суду з прав людини
  10. Заборона рабства та примусової праці в практиці Європейського суду з прав людини
  11. Позбавлення волі та правомірні випадки позбавлення волі в практиці Європейського суду з прав людини
  12. Обмеження права на свободу пересування та права на вільний вибір місця проживання в практиці Європейського суду з прав людини
  13. Право на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини
  14. Принцип презумпції невинуватості в практиці Європейського суду з прав людини
  15. Принцип non bis in idem (неможливості притягнення двічі за одне і теж саме діяння) в практиці Європейського суду з прав людини
  16. Право на повагу до приватного та сімейного життя в практиці Європейського суду з прав людини
  17. Право на свободу думки, совісті і віросповідання в практиці Європейського суду з прав людини.
  18. Право на свободу вираження поглядів у практиці Європейського суду з прав людини
  19. Право на свободу мирних зібрань в практиці Європейського суду з прав людини
  20. Право на об'єднання в політичні партії в практиці Європейського суду з прав людини
  21. Обмеження права на свободу зібрань та об'єднання в практиці Європейського суду з прав людини
  22. Право на вільні вибори в практиці Європейського суду з прав людини
  23. Захист права власності в практиці Європейського суду з прав людини
  24. Забезпечення доступу до рішень Європейського суду з прав людини
  25. Порядок звернення рішення до виконання в частині виплати відшкодування в практиці Європейського суду з прав людини
- Застосування судами України Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) та практики Європейського суду з прав людини

Критерії оцінювання якості знань осіб, що вступають до аспірантури зі спеціальності 081 Право на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти

Підсумкові оцінки			Критерії оцінювання знань
1	2	3	4

А «Відмінно»	Відмінно	180-200	Вступник до аспірантури виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; засвоїв основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності в розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності;
В «Дуже добре»	Дуже добре	164-179	Вступник до аспірантури демонструє знання правових понять і категорій та взаємозв'язку між ними; демонструє знання назв і змісту нормативно-правових актів; демонструє знання та вірне розуміння змісту правових норм, їх характерних рис та особливостей; демонструє вміння давати змістовний та логічний аналіз правових норм; демонструє здатність робити власні висновки в разі неоднозначності, спірного чи проблемного характеру поставленого питання чи проблеми.
С «Добре»	Добре	140-163	Вступник до аспірантури виявив загалом добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку помітних помилок; засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичний характер знань з дисципліни; здатний до самостійного використання та поповнення надбаних знань у процесі подальшої навчальної роботи та професійної діяльності. виявив систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни вище середнього рівня; продемонстрував уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою; засвоїв літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їхнє значення для подальшої професійної діяльності. Тим не менше присутні недостатня повнота, незначні неточності чи прогалини при викладенні того чи іншого аспекту питання; містяться посилання не на всі основні нормативно-правові акти, що регулюють відповідні правовідносини, або ж їх назви та дати прийняття вказані з помилками; логіко-фактологічне обґрунтування містить певні прогалини або неточності.

D «Задовільно»	Задовільно	120-139	Вступник до аспірантури виявив знання навчального матеріалу дисципліни у обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; справився з виконанням завдань, передбачених програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання при співбесідах, тестуванні та при виконанні завдань тощо, принципів, які може усунути самостійно.
E «Достатньо»	Достатньо	100-119	Вступник до аспірантури виявив знання основного навчального матеріалу дисципліни в мінімальному обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності. Зміст відповіді свідчить про прогалини у знаннях з відповідного питання або ж про невірне розуміння окремих аспектів поставленого питання; відповідь не містить взагалі, або має лише загальні посилання на відповідні джерела правового регулювання; у роботі багато грубих орфографічних помилок.
FХ «Незадовільно»	Незадовільно	45-99	Вступник до аспірантури має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу дисципліни; допускав принципові помилки при виконанні передбачених програмою навчань.
F «Незадовільно»	Незадовільно	0-44	Вступник до аспірантури не мав знань зі значної частини навчального матеріалу; допускав принципові помилки при виконанні більшості передбачених програмою завдань; не спроможний самостійно засвоїти програмний матеріал.

**Література для підготовки до вступу зі спеціальності
081 Право
на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти**

МОДУЛЬ 1. ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

1. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручник / Краснова М.В., Краснова Ю.А. Київ: НУБіП України. 2023. 278 с. URL: <http://surl.li/toaft>
2. Екологічне право: підручник. за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2021. 552 с.
3. Стрельник В. В., Чурилова Т. М. Правове регулювання поведінки з безпритульними тваринами в Україні. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union :Collective monograph. Riga : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2020. P.2. P.1093-1107.

4. Strelnyk, V.V. The issue of legal responsibility of the Russian Federation for offenses in the field of environmental protection: international legal aspect. Publishing House "Baltija Publishing", 2023. p.254-261 DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-331-6-30> (колективна монографія)
5. Земельне право : підручник. 3-тє вид., доп. і перероб.; за ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2023. 592 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Zem_pravo-2023.pdf
6. Земельне право: конспект лекцій / уклад.: М.В. Шульга, С.В. Шарапова, Т.В. Лісова та ін. - Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. - 144 с. URL : https://library.nlu.edu.ua/images/files/zem_pravo_kl_2022.pdf
7. Управління земельними ресурсами: навчальний посібник] / Г.І. Шарий, В.В. Тимошевський, Р.А. Міщенко, І.А. Юрко. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 172 с.
8. Конституція України від 28.06.1996 року зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> .
9. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року зі змінами та доповненнями URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
10. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 року № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#n723>
11. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 року № 1378-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#n189>
12. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

МОДУЛЬ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Конституційне право України : Підручник. 11-е видання: (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород: РІК-У, 2023. 536 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/51772/1/%D0%9A%D0%9F%D0%A3_2023_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf
3. Конституційне право : навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Д. Терлецький, М. Афанасьєва, Ю. Батан [та ін.] ; за заг. ред. Д. Терлецького ; НУ «ОЮА». – Одеса : Фенікс, 2023. 200 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/26048>
4. Совгіря О.В Конституційне право України: повний курс: навчальний посібник / О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 554с.
5. Пересада О.М. Конституційне право України : навч. посіб. в таблицях та схемах / О.М. Пересада; М-во внутр. справ України, Донец. юрид. ін-т. Київ: Дакор, 2020. 247с.
6. Конституційне право: підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер ; ОБСЄ. Київ: ВАІТЕ, 2021. 528 с.
7. Конституційне право України : підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін. ; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків : Право, 2020. 592 с.

8. Савчин М.В. Порівняльне конституційне право: навч. Посібник / Михайло Савчин ; М-во освіти і науки України, Ужгород. нац. ун-т, Юрид. ф-т, НДІ порівнял. публ. права та міжнар. права. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 327 с.
9. Конституційне право України: підручник / Алмаші І. М. та ін. ; уклад. В. В. Берч. Ужгород. нац. ун-т, Юрид. ф-т, Каф. конституц. права та порівнял. правознавства. Ужгород: Рік-У, 2020. 500 с.
10. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. – К.: Ваіте, 2021. 528 с.
11. Конституційне право України: навчально-методичний посібник з тестовими завданнями для перевірки знання Конституції України (для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання) / А. В. Марущак, Н. В. Мішина, У. О. Олексій, І. В. Глиняний . Чернівці, 2021. 73 с.

МОДУЛЬ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. **Цивільний кодекс України**, Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т3: Право власності та інші речові права./ за ред. І.В. Спасибо-Фатеєвої. Харків, 2023. 808с.
3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т4: Право інтелектуальної власності./ за ред. І.В. Спасибо-Фатеєвої. Харків, 2023. 616с.
4. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / за ред. І.В. Спасибо-Фатеєвої. Харків, 2021. 784с.
5. Цивільне право України посібник для підготовки до ЗНО / за ред. проф. Є. О. Харитоновна, І. В. Давидової. 2021. 388 с.
6. Цивільне право України. Т. 1: підручник / ред.: Г. Б. Яновицька, В. О. Кучер. Львів : "Новий світ - 2000", 2020. 444 с.
7. Цивільне право України. Т. 2: підручник / ред.: Г. Б. Яновицька, В. О. Кучер. Львів : "Новий світ - 2000", 2020. 428 с.
8. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т1: Загальні положення . Особи./ за ред. І.В. Спасибо-Фатеєвої. Харків, 2020. 928с.

МОДУЛЬ 4. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

1. **Цивільний процесуальний кодекс України**, Кодекс України, Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Ясинок М.М, Ясинок Д. М. Судові дебати: право, психологія, риторика. Наук.-практ. посіб. Київ, «Алерта», 2023, 3-тє видання, 176 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, перероб. та доп. / За заг. ред. д.ю.н., професора академіка Академії наук вищої школи України М.М. Ясинка. Київ : Алерта, 2023. 860 с.
4. Цивільне процесуальне право України навч. пос. / За ред. Голубевої Н.Ю. 2021. 516 с.

5. Цивільний процес: навчальний посібник / К. В. Гусаров [та ін.]. Харків: Право, 2020. 390 с.
6. Актуальні питання цивільного захисту навч. пос. / Дубінін В.А., Ізотов В.І., Ляшенко В.В., Маркіна Л.М., Савіна О.Ю., Штейн П.В. 2020. 464 с.
7. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид.2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021.
8. Теорія доказового права: науково-практичний посібник (монографія); за заг. ред. д. ю.н., проф., акад. Академії наук Вищої школи України М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. 426 с

МОДУЛЬ 5. ЗАКОНОДАВСТВО ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/80731-10>
2. Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
3. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023. 792 с. . URL: <http://surl.li/mqvlw>
4. Адміністративний процес України : підручник / за заг. ред. Д. І. Йосифовича. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 500 с. URL: <http://surl.li/qhwsk>
5. Адміністративне право України. Повний курс. Видання 4: підручник / Галуцько В.В. 2021. 656 с.

МОДУЛЬ 6. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб./ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / А. М. Яценко, В. Б. Харченко, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2019. 480 с.

МОДУЛЬ 7. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 1 липня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кримінальний процес України: навч. посіб.; за заг. ред. О. П. Кучинської, Ю. В. Циганюк. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 652 с

3. Кримінальний процес: підручник / І. В. Басиста, Р. І. Благути, І. В. Гловюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 3. 316 с. URL: <http://surl.li/toalh>
4. Кримінальний процес: підручник / О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін. ; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Нац. Юрид ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків. Право. 2019. 584 с.
5. Досудове розслідування: навч. посіб./Р.І. Благути, А.-М.Ю. Ангеленюк, Ю.В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю.А. Комісарчук, А.Я. Хитри; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 599 с.

МОДУЛЬ 8. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: Указ від 19.10.1973 № 2148 URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2148-08/card6#Public>
3. Протокол № 1 до Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод (ратифікований від 17.07.1997 р.) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535
4. Протокол N 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059
5. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802
6. Протокол 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804
7. Протокол № 12 до Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537
8. Регламент Європейського суду з прав людини зі змінами від 5 жовтня 2015 р. URL : http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf.
9. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. К.: Право, 2019. 496 с.

Гарант програми

д.ю.н., професор,

завідувач кафедри адміністративного

та інформаційного права

І.В. Арістова